

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ**

**Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи**

Сливка Аліна Вікторівна

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ
МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ**

спеціальність 231 Соціальна робота

РЕФЕРАТ

магістерської роботи
за освітньо-професійною програмою (освітньо-науковою програмою)
«Соціальна робота»

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
к.пед.наук, Коляда Тетяна Василівна

Умань – 2021

Прогрес сучасного суспільства вимагає від людини розвитку особистісних якостей, що дозволять їй мобільно підійти до вирішення виникаючих проблем.

Тенденції розвитку сучасної школи ініціюють формування таких якостей, як: самоактуалізація, активне творче самовиявлення, максимальна творча самореалізація, що становлять основу сучасної гуманістичної парадигми, яка є “засобом відтворення й нарощування інтелектуального, духовного потенціалу народу, виховання патріота і громадянина, дієвим чинником модернізації суспільства, зміцнення авторитету держави на міжнародній арені”, підкреслюється у Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті.

Вирішення цих складних завдань об’єктивно необхідне для розв’язання реально існуючих суперечностей, що накопичились за останні роки в освітній практиці та суспільстві в цілому між: об’єктивною і суб’єктивною необхідністю створення оптимальних педагогічних умов для найбільш повного розкриття творчих якостей і можливостей учнів та відсутністю відповідної науково обґрунтованої технології педагогічного процесу в навчально-виховних закладах; потребою держави у високоосвічених творчих особистостях, здатних працювати й діяти в нестандартних ситуаціях, та падінням престижу позакласної й позашкільної виховної діяльності, небажанням молоді самостійно залучатись до серйозних творчих пошуків, що зумовлює нагальну потребу виховання духовно зрілої, високоморальної, соціально активної творчої особистості.

Усунення зазначених суперечностей значною мірою залежить від наукового обґрунтування педагогічних умов формування творчої особистості, що базується на врахуванні сучасних вітчизняних і світових педагогічних концепцій і теорій, духовній взаємодії суб’єктів педагогічного процесу в освітніх закладах, пріоритеті виховання духовного компонента у процесі становлення майбутнього громадянина України.

Сучасна система освіти повинна реагувати на те, які зміни відбуваються в суспільстві. Значне зростання у розвитку нових технологій викликало підвищений інтерес суспільства до особистостей, що володіють нестандартним мисленням, що вносять новий зміст у виробничу та соціальну сфери життя, вміють ставити і вирішувати завдання новими, більш ефективними способами. Раннє виявлення, навчання та виховання обдарованих дітей молодшого шкільного віку є одним з головних завдань вдосконалення системи освіти. Численні публікації у наукових джерелах свідчать про зростання інтересу до цієї проблеми. Аналіз наукових джерел доводить комплексність дослідження проблеми обдарованості як психологічного феномену та як особливої характеристики розвитку особистості. До прикладу, питання індивідуальних відмінностей розкривають Б. Ананьєв, Л. Виготський, Б. Теплов, а також С. Рубінштейн; Дж. Рензулі, К. Хеллер, Н. Лейтес та інші займалися питанням визначення підходів до розуміння психологічних основ і структури обдарованості; питання розкриття психологічної концепції творчості та інтелекту лягло в основу праць Дж. Гілфорда, Г. Айзенка, Р. Стейнберга, М. Смульсон, Д. Ушакова; про розвиток потенціалу особистості, зокрема, творчого та інтелектуального, говорили Д. Богоявленська, Н. Кічук, О. Кульчицька, С. Максименко, В. Моляко та інші; С. Гончаренко, Г. Бурменська, Ю. Гільбух працювали над виділенням видів і сфер обдарованості; вивченням розвитку обдарованості в онтогенезі займалися Н. Лейтес, О. Кульчицька, А. Брушлинський; у вивченні виявлення та розвитку обдарованості особистості були зацікавлені Ю. Гільбух, О. Кульчицька, В. Крутецький [1; 3; 4; 9; 10]. Навчання обдарованих дітей, вплив індивідуалізації та диференціації на них в умовах навчально-виховного процесу вивчали Ю. Гільбух, В. Давидов, Л. Занков, О. Савченко; діагностування обдарованості й створення дотичних навчальних програм і методичного супроводу процесів розвитку творчих здібностей здійснювали О. Братанич, Л. Жовтан, В. Коваленко, О. Моляко; формування готовності майбутніх учителів до роботи з обдарованими школярами

досліджували І. Зверєва, В. Коваленко, В. Тесленко. Соціально-педагогічні аспекти роботи з обдарованими дітьми досліджувались у працях Ю. Василькової, І. Зверєвої, Л. Коваль, А. Матюшкіна, С. Пальчевського, А. Савенкова, В. Юркевича. Проблема супроводу всебічного розвитку і формування особистості дитини в межах навчального закладу набула особливої актуальності в наш час. Проте мова йде насамперед про психологічний супровід (М. Батіянова, І. Бех, І. Валітова, Н. Глуханюк, В. Кузьменко, І. Мамайчук, Р. Овчарова та інші)

Проте, не зважаючи на ґрунтовні дослідження проблеми розвитку обдарованості у дітей, актуальність питання соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку не втрачає актуальності і потребує широкого обговорення в соціально-педагогічній науці і освітній практиці, що зумовлює актуальність теми нашого дослідження **«Соціально-педагогічно робота з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку»**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Магістерська робота виконана відповідно до наукової теми кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини „Актуальні проблеми соціально-педагогічної теорії та практики” (реєстраційний номер 0111 U 00 75 47).

Мета на основі теоретичного обґрунтування наукової проблеми визначити та проаналізувати соціально-педагогічну діяльність з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку з урахуванням їх пізнавальних потреб і індивідуальних можливостей.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що ефективність навчання і розвитку обдарованих дітей молодшого шкільного віку в освітньому просторі може бути істотно підвищена шляхом створення і впровадження соціально-педагогічної моделі, що реалізує комплекс умов:

- забезпечення особистісно-діяльнісного характеру засвоєння змісту навчання соціального педагога, що враховує здібності, інтереси і нахили дітей;

- здійснення моніторингу інтелектуального, творчого і мотиваційного компонентів розвитку дітей.

Проблема, мета і гіпотеза дослідження визначили його **завдання**:

1. На підставі аналізу наукових джерел охарактеризувати поняття «обдарованість», обґрунтувати психолого-педагогічну характеристику обдарованості, визначити сутність.

2. Охарактеризувати теорії обдарованості у світовому просторі

3. На основі наукових досліджень сформулювати модель соціальної роботи з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку

4. Експериментально перевірити ефективність роботи соціально-педагогічної моделі на практиці.

Об'єкт дослідження – соціально-педагогічна робота з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження – аналіз діяльності соціального педагога з обдарованими дітьми у молодшій школі.

Для досягнення мети і реалізації завдань дослідження застосовувався комплекс загальнонаукових **методів**: *теоретичні* – аналіз й узагальнення філософської, психологічної, педагогічної літератури для вивчення стану розробленості проблеми соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми.; теоретичного обґрунтування базових понять дослідження; *емпіричні* – вивчення й узагальнення досвіду роботи, програмно- нормативних документів, педагогічне спостереження для додаткової перевірки даних, добір фактичного матеріалу у процесі дослідження; опитування (анкетування, тестування, бесіди); *методи математичної статистики* – для кількісного та якісного аналізу емпіричних даних.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі факультету соціальної та

психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що матеріали дослідження можуть бути використані при організації педагогічної практики студентів педагогічних ВНЗ та під час вивчення навчальних дисциплін „Педагогіка” „Соціальна педагогіка”, „Соціально-педагогічна діяльність у закладах освіти”, „Технології соціально-педагогічної діяльності”, а також у системі післядипломної педагогічної освіти.

Апробація результатів дослідження. Основні концептуальні положення й результати магістерської роботи доповідались на науково-практичних конференціях і семінарах: зокрема, на X науково-методичному семінарі «Права дитини: від витоків до сьогодення», та ін.

Публікації. Основні положення магістерської роботи викладено в 1 тезах науково-методичного семінару.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (52 найменування), 10 додатків на 42-х сторінках. Загальний обсяг роботи складає 118 сторінок, із них 76 сторінок основного тексту. Робота містить 9 таблиць та 1 рисунок.

Загальнометодологічною основою дослідження стали положення філософії про сутність комплексного підходу до наукових проблем, про єдність теорії і практики, взаємозв'язку і взаємодії об'єктивного і суб'єктивного, традиційного та інноваційного; ідеї гуманізації і демократизації освіти.

Це підтверджують і результати соціально-педагогічних досліджень останніх десятиліть, які переконливо довели необхідність створення умов для розвитку обдарованих учнів вже на етапі початкової школи, реалізація яких не може бути ефективно здійснена в рамках традиційного навчання.

ВИСНОВКИ:

У дослідженні здійснено теоретичне узагальнення важливого й актуального завдання, що полягає у визначенні та експериментальній перевірці соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми. Результати проведеного дослідження засвідчили досягнення мети й розв'язання поставлених завдань, що дало можливість дійти таких висновків:

Аналіз стану розробленості проблеми дослідження свідчить про значний інтерес вітчизняних і зарубіжних науковців до питання соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми. У ході наукових розвідок, з'ясовано, що обдарованість, як наукова проблема, існує більше сторіччя. У світовій науці та педагогічній практиці представлені дві пролежні точки зору на проблему обдарованості. Прихильники однієї з них вважають, що обдарованою є кожна нормальна дитина і треба лише вчасно виявити і розвинути конкретний вид обдарованості. На думку інших дослідників, обдарованість являє собою досить рідкісне явище, притаманне лише для незначному відсотку. За останніми даними приблизно п'ята частина дітей в шкільному віці. В ході опрацювання наукових джерел з'ясовано, що головна думка, яка пронизує роботи усіх дослідників, постає у тому, що суспільству необхідна політика освіти обдарованих. Це обумовлює необхідність прийняття довгострокового розвиваючого підходу до обдарованих - особливо креативному - поведінці. Визначено, що лише проведення культурних і соціальних порівнянь, дозволить перевірити універсальність концепцій, можливостей експериментальних дій.

Однозначного визначення обдарованості на даний час не існує

У вітчизняній науці це ускладнюється ще й тим, що не існує поняття для визначення дітей, які відрізняються від однолітків високим рівнем розвитку інтелекту та особистісними якостями. В останній час на рівні філософії особливу увагу звертають на неповторність кожного індивіда.

В ході роботи з'ясовано, що обдарованість виступає як інтегральні прояви

різних здібностей в цілях конкретної діяльності.

На підставі аналізу соціально-педагогічної теорії окреслено психолого-педагогічну характеристику обдарованості, що дало змогу стверджувати: новітні суспільні та освітні стандарти характеризуються зростанням уваги української держави до виявлення, розвитку і супроводу обдарованих дітей, як таких, які можуть зробити значний внесок у розвиток української та світової науки, творчості, спорту. Така психолого-педагогічна діяльність регулюється законодавчими актами - Національними програмами «Діти України», «Програма розвитку обдарованих дітей і молоді», Указом Президента України про підтримку обдарованих дітей та ін.

Уточнено, що від розуміння суті обдарованості прямо залежить, на які особливості своїх учнів учитель звертатиме увагу, намагаючись зрозуміти, обдаровані вони чи ні. Від цього залежить і вибір методик, якими психологи користуватимуться, щоб підтвердити припущення про обдарованість дитини. аналіз праць вітчизняних та зарубіжних вчених дав змогу зробити висновок, що обдарованість – це комплекс задатків і здібностей, які за сприятливих умов дозволяють потенційно досягти значних успіхів у певному виді діяльності (чи діяльностей) порівняно з іншими людьми. Отже, обдарованість виступає як інтеграція різних здібностей з метою досягнення позитивних результатів конкретної діяльності.

У ході дослідження згідно аналізу наукових теорій виділено категоріальні ознаки обдарованості: якісно своєрідне сполучення здібностей: індивідуальна своєрідність здібностей людини, набір здібностей, сукупність особистісних характеристик людини, високий рівень розвитку загальних і спеціальних здібностей, індивідуальна потенціальна своєрідність задатків людини, єдність трьох характеристик: інтелектуальні здібності, креативність і наполегливість. Уточнено, що основні складники в структурі обдарованості не завжди збігаються: успішність (в оволодінні діяльністю, у навчанні),

кмітливість (розум) і творчість. Тому диференціація нових концепцій обдарованості привела до того, що деякі автори виділяють такі типи обдарованості: загальну інтелектуальну, академічну, розумову (інтелектуальну), творчу (креативну), художню тощо. Доведено, часто обдарованість має тільки тимчасовий характер, коли в певному віковому періоді поєднуються можливості відразу декількох вікових періодів. На нашу думку, обдарованість – це комплекс задатків і здібностей, які за сприятливих умов дозволяють потенційно досягти значних успіхів у певному виді діяльності (чи діяльностей) порівняно з іншими людьми.

В ході дослідження охарактеризовано модель соціально-педагогічної роботи з обдарованими дітьми. Доведено, що соціальний захист обдарованої дитини базується на врахуванні провідних підходів, які визначають дії соціальних інститутів по збереженню унікальності і культивуванню здібностей, талантів, загальної і спеціальної обдарованості, встановленню її видів за допомогою специфічних методик діагностики, розроблених у зарубіжній та вітчизняній науці та практиці. Охарактеризовано підходи, до яких відносяться: охоронно-захисний (дії держави по відношенню до обдарованої дитини); соціально-педагогічний (створення умов культивування обдарованості спеціально підготовленими людьми); соціально-психологічний (пов'язаний із розробкою форм і методів психологічної підтримки обдарованої особистості з соціально-позитивістською спрямованістю); соціально-інтегративний (передбачає диференціацію та індивідуалізацію форм організації навчання, обґрунтування різнорівневих програм, спрямованих на активізацію пізнавально-творчих потенцій обдарованої дитини)¹ ²[Коваль]. Визначено проблеми, які необхідно враховувати при складанні програм психолого-педагогічного супроводу обдарованих дітей: ворожість до школи; ігрові інтереси; занурення у філософські проблеми ; невідповідність між фізичним,

¹ Коваль Л.Г., Зверева І.Д., Хлебик С.Р. Соціальна педагогіка / Соціальна робота: Навч. посіб. - К.: ІЗМН, 1997. - 300 с.

² Выготский Л. С. Вопросы детской психологии / Л. С. Выготский. – СПб. : Союз, 1997. – С. 9–7.

інтелектуальним і соціальним розвитком³. У ході аналізу виділено такі фактори: як перфекціонізм або прагнення до досконалості, незадоволення; нереалістичні цілі; надчутливість; потреба в увазі дорослих. З'ясовано, що з обдарованістю дитини соціальний педагог зазвичай зустрічається у двох ситуаціях: благополучна обдарованість (підтримуюча та психопрофілактична діяльність соціального педагога) і обдарованість як проблема дитини і її оточення. Визначено напрямки роботи соціального педагога: контроль за нервово-фізичним навантаженням дитини; консультативна і просвітницька робота з дорослими, спрямована на вироблення педагогами і батьками стилю ефективного спілкування з обдарованою дитиною, адекватної оцінки її вчинків, розуміння її поведінкових проявів; розвиваюча робота з цілісного розвитку дитини, зокрема тих сторін її психіки, її «Я»-концепції, у яких вона не виявляє себе яскраво; методична допомога педагогам у підготовці і реалізації індивідуальної програми навчання обдарованої дитини; тренінгова робота з дитиною або підлітком, спрямована на розвиток самосвідомості, широкого і поглибленого розуміння своїх здібностей і можливостей та ін. З'ясовано форми роботи соціального педагога: індивідуальна (з дитиною) і колективна (групова) (з батьками, педагогом, оточенням) тощо. Охарактеризовано перспективи у роботі соціального педагога з обдарованими дітьми: врахування психологічних особливостей талановитих дітей; проведення вчасної діагностики особливих задатків дитини, поширення просвітницької та інформативної роботи з формування суспільної думки про значущість і основні проблеми обдарованості в українському суспільстві; введення у освітню програму підготовки майбутніх педагогів спеціалізованих курсів з методики роботи з обдарованою молоддю.

В результаті опрацювання наукового матеріалу апробовано модель соціально-педагогічної підтримки школярів початкової школи

на прикладі роботи соціального педагога з соціалізації обдарованих учнів першого класу. складовими якої є мета (соціально-педагогічна діяльність з обдарованими дітьми); завдання; функції; методологічні підходи (системний, діяльнісний, міждисциплінарний, інтерактивний); загальні та специфічні методичні принципи; компоненти); показники педагогічні умови; активні методи, засоби, форми організації очікуваний результат.

Експериментально перевірено ефективність моделі та соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми. Організовано експериментальну роботу, яка відповідає умовам організації дослідно-експериментальної діяльності. Укладено програму експериментальної роботи щодо перевірки ефективності моделі.

На підставі результатів експериментального дослідження доведено доцільність впровадження моделі під час соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми

Вірогідність результатів дослідження забезпечується теоретичною обґрунтованістю концептуальних положень, логіко-системним аналізом джерельної бази; кількісним та якісним аналізом одержаних даних щодо ефективності розробленої моделі соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми, відтворюваністю результатів отриманих методами математичної статистики.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів проблеми соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми. Одержані результати підтверджують необхідність подальших наукових розвідок щодо визначення ефективних форм та методів соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми.